

Blackebergsvägen etapp 2 och 3

Konsekvensanalys - kulturmiljö

2019-04-26

Nyréns Arkitektkontor

Blackebärsvägen etapp 2 och 3 Konsekvensanalys - kulturmiljö

Nyréns Arkitektkontor

Anna Birath, byggnadsantikvarie, cert. sakkunnig kulturvärden (k)
Maria Engström, landskapsarkitekt LAR/MSA

Beställare

HSB genom Maria Holmström
SKB genom Björn Magnusson
Primula byggnads AB genom Johan Borglund

Framsida: Visualisering av Primulas, HSBs och SKBs föreslagna flerbostadshus, Dinell Johansson och Nyréns.
Illustration denna sida: Tidig skiss av Dinell Johansson.

Innehåll

Inledning	4
Bakgrund och syfte	4
Avgränsning	4
Metodik	4
Tidigare framtagna rapporter	4
Kulturhistoriska lagrum	5
Karaktärsområden	6
Samlade kulturmiljökaraktärer	6
Konsekvenser för helheten	7
Förslaget	7
Konsekvenser - karaktärsområden	10
Södra Ängby – i mötet med Blackebergsvägen	10
Blackeberg – i mötet med Blackebergsvägen	12
Agrart landskap och dalgång mot Tyska Botten	14
F.d. sjukhuset och senare bostadstillägg	16
Blackebergs Gård	18

Inledning

Bakgrund och syfte

HSB, SKB och Primula utarbetar tillsammans med Stockholm stads stadsbyggnadskontor förslag till ny bebyggelse utmed Blackebergsvägen mellan Blackeberg och Södra Ängby och utmed Blackebergbacken. Området ligger inom "Program för Blackebergsvägen" och utgör den andra respektive tredje utbyggnadsetappen, vilka planläggs i en gemensam detaljplan.

Detaljplanens syfte är att skapa förutsättningar för ny bebyggelse och allmänna platser mellan och intill stadsdelarna Blackeberg och Södra Ängby längs med Blackebergsvägen och Blackebergbacken. Genom att bygga i mellanrummet mellan Blackeberg och Södra Ängby är syftet att bättre koppla ihop de båda stadsdelarna. Den nya bebyggelsen ska ta hänsyn till och inspiration från den befintliga bebyggelsen inom stadsdelarna och även ta stor hänsyn till riksintresset Södra Ängby.

Detaljplanens syfte är också att respektera befintlig naturmark och återställa naturmark, där det är möjligt, mellan och runt om bebyggelsen som i anläggningsskedet skadas/förstörs. Befintliga bevarandevärda träd som har betydelse för både spridning, ekologi och stadsrum avses därför sparas.

Inför plansamrådet anlät de tre byggherrarna Nyréns arkitektkontor för att ta fram en kulturmiljö- och konsekvensanalys. Kulturmiljöanalysen levererades sommaren 2018 och tydliggjorde områdets kulturhistoriska funktioner och identifierade värdebärande och visuellt avläsbara karaktärsdrag och kvaliteter. Denna konsekvensanalys är steg två. Den tar sin utgångspunkt i kulturmiljöanalysen och bedömer planförslagets kulturmiljöpåverkan.

Avgränsning

Rapportens innehåll följer planområdet men tar även in närmast angränsande miljöer i form av bebyggelse och park- och naturmark. Planområdet följer Blackebergsvägen mellan Björnsonsgatan och Blackebergbacken samt Blackebergbacken fram till det f.d. Frimurarbarnhuset vid Blackeborgs Gård.

Metodik

Arbetet har utförts i ett samarbete mellan byggnadsantikvarie och landskapsarkitekt med kulturmiljöinriktning. Konsekvensanalysen tar sin utgångspunkt i den tidigare kulturmiljöanalysen. Förslagen på ny bebyggelse sätts sedan i relation till de konstaterade kulturhistoriska värdena.

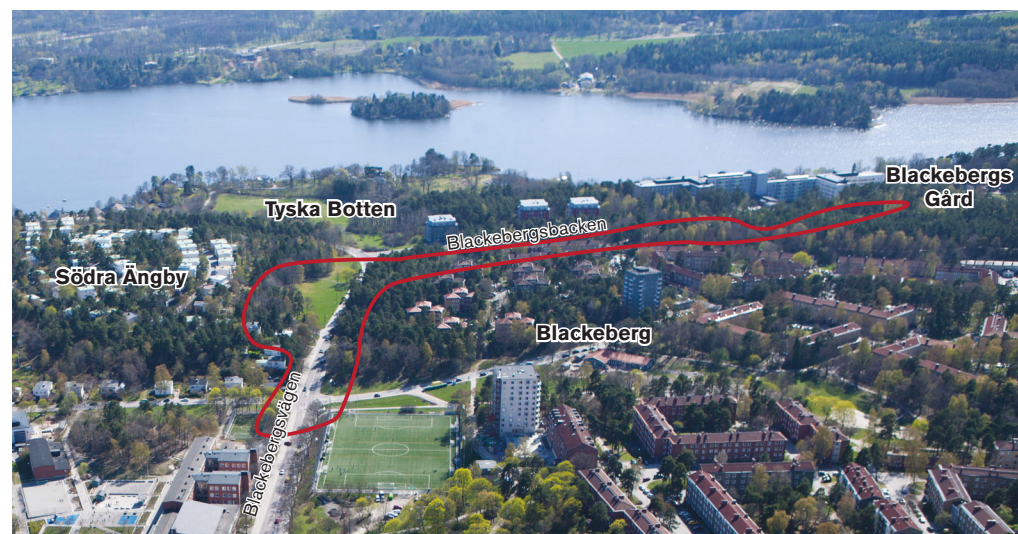
Tidigare framtagna rapporter

En områdesanalys för Blackeberg och Södra Ängby togs fram av Nyréns Arkitektkontor 2012 på uppdrag av Exploateringskontoret. I denna beskrivs stads- och landskapsbilden i de två stadsdelarna. I maj 2015 tog Nyréns Arkitektkontor fram en kulturmiljöanalys och konsekvensanalys för Islandstorget, utbyggnadsetapp 1 mellan Bergslagsvägen och Björnsonsgatan. Det f.d. Frimurarbarnhuset finns beskrivet och värderat i en antikvarisk förundersökning från 2005 framtagen av Nyréns Arkitektkontor. Historik och karaktärisering i denna rapport vidareutvecklar och fördjupar relevanta delar som inte belysts i de tidigare utredningarna. För en fylligare översikt och historik hänvisas till ovan nämnda rapporter.

Ovan: Lantmäteriets topografiska karta. Grön heldragen linje markerar Grimsta naturreservat.

Nedan: Flygfoto med planområdets läge

Inledning

Kulturhistoriska lagrum

Kulturmiljölagen

Inom planområdet finns inget byggnadsminne eller registrerad fornlämning. Närmaste fornlämning är en stensättning högt upp i sluttningen öster om Blackebergsvägen. Även det f.d. färjeläget vid Tyska Botten är fornlämning med husgrunder och brygga av kallmurade huggna stenar.

Miljöbalken

Södra Ängby [AB 119] är riksintresse för kulturmiljövården vilka regleras inom Miljöbalkens kap. 3. Riksintressen ska skyddas mot påtaglig skada, vilket innebär att områdets kulturhistoriska värden ska bevaras och skyddas från åtgärder som medför påtaglig negativ kulturmiljöpåverkan. Riksantikvarieämbetets riksintresbeskrivning för Södra Ängby [AB 119] 1997-08-18:

Motivering för riksintresseområdet Södra Ängby:

Södra Ängby, ett av norra Europas bästa exempel och största sammanhängande förortsmiljö med större, mycket enhetliga funkisvillor från 1930-talet avsedda för ett tjänstemannaskikt, utbyggt på initiativ av Stockholms stad och ett uttryck för tidens arkitekturideal.

Uttryck för riksintresseområdet Södra Ängby:

Planstrukturen med gator, tomter, byggnadernas placering och omgivande grönska. Gestaltningmässiga värden hos de likartade men inte helt identiska byggnaderna.

Plan- och bygglagen

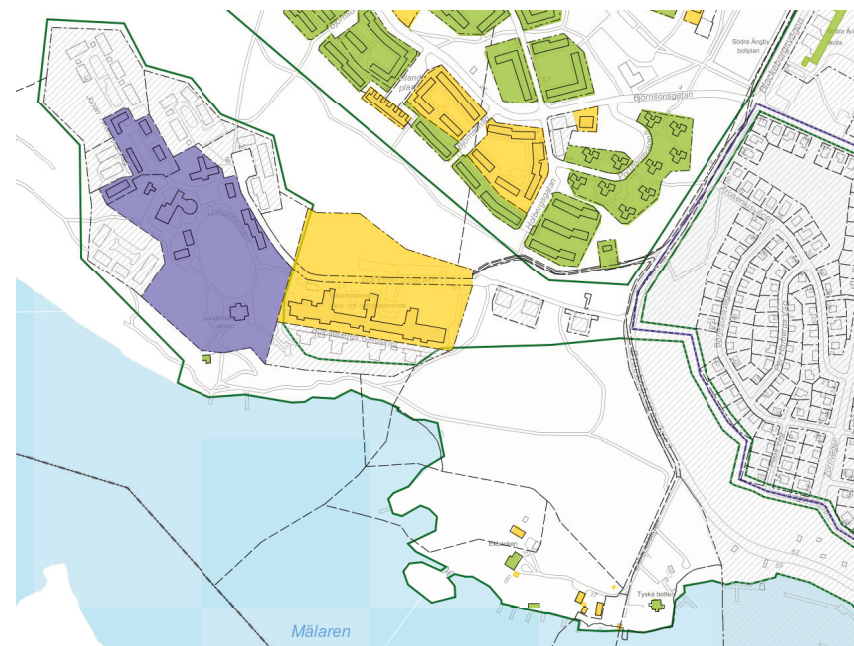
Enligt plan- och bygglagens 2 kap. 6 § så ska ”bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbild, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan”.

I Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering anses fastigheten Blackeberg Gård 1, med det f.d. Frimurarbarnhuset och Ljunglöfska villan, ha ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde (blå klass). Fastigheterna med radhus och ”stjärnhus” i Blackeberg, närmast Blackebergsvägen, anses ha bebyggelse som är särskilt värdefull (grön klass). Detsamma gäller de flesta villor i området från slutet av 1800-talet inklusive den i mötet Blackebergsvägen/Blackebergbacken (kv. Hinduen 1, på historiska kartor kallad ”Nybygget” eller ”Bygget”).

Fastigheten Blackeberg Gård 2 med sjukhusbyggnaden från 1950-talet (tillbyggd på 1960-talet, ombyggd på 2000-talet) har gul klass på klassificeringskartan, vilket innebär att bebyggelsen anses vara av positiv betydelse för stadsbild och/eller av visst kulturhistoriskt värde.

I stadsmuseets klassificering är det f.d. Frimurarbarnhuset, strandpartiet och Tyska Botten markerat som ett kulturhistoriskt värdefullt område. Detsamma gäller för Blackeborgs 1950-talsbebyggelse och Södra Ängby.

För alla byggnader inom området gäller varsamhetskrav enligt 8 kap. 17 §. Vid bygglovprövning kan de grön- och blåklassade byggnaderna även komma att omfattas av förbud mot förvanskning enligt 8 kap. 13 § i plan- och bygglagen.

Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering.

- Fastighet med bebyggelse av synnerligen högt kulturhistoriskt värde
- Fastighet med bebyggelse som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt
- Fastighet med bebyggelse av positiv betydelse för stadsbild och/eller av visst kulturhistoriskt värde
- Fastighet med bebyggelse som ännu ej klassificerats
- Riksintresset Södra Ängby
- Kulturhistoriskt värdefulla områden

Karaktärsområden

Samlade kulturmiljökaraktärer

I kulturmiljöutredningen beskrivs olika karaktärsområden som ligger inom eller gränsande till planområdet. Det handlar om flera olika sammanhållna kulturmiljöer, av varierande ålder och karaktärer:

- **Funkisvillaområdet Södra Ängby**
- **Tyska Botten och uppodlad dalgång norrut**
- **1950-talsförorten Blackeberg**
- **Frimurarbarnhuset vid Blackeberg**
- **Det storskaliga sjukhuset vid Blackeberg**

Utöver dessa finns även enskilda hus från senare års bebyggelsekompletteringar. Konsekvensanalysen följer i stort dessa områden, undantaget de två mindre flerbostadshusen som föreslås vid Blackeberegbacken. Dessa analyseras tillsammans med den föreslagna bebyggelsen längre västerut mot sjukhuset.

Illustration från kulturmiljöutredningen.

Frimurarbarnhuset
vid Blackeberg

Det storskaliga
sjukhuset vid
Blackeberg

1950-talsförorten
Blackeberg

Tyska Botten och
uppodlad dalgång
norrut

Funkisvillaområdet
Södra Ängby

Konsekvenser för helheten

Förslaget

Blackebergsvägen och Blackebergsbacken ligger i ett äldre kulturlandskap, i gränslandet mellan olika stadsdelar och bebyggelsegrupper med olika uttryck, skala och karaktärer. Det är därför en utmaning att gestalta den nya bebyggelsen som ett nytt tillägg som i sig bildar en helhet, samtidigt som det hanterar de många olika karaktärsmötena.

Den nya bebyggelsen har delats in i två överordnade grupper avseende gestaltning, placering och volymhantering, utifrån läge i helheten. En grupp (1) i väster vid Blackebergsbacken, det f.d. sjukhuset och Blackebergs Gård och en grupp (2) i öster vid Blackebergsvägen.

Illustrationsplan inför samråd,
Stadsbyggnadskontoret
2019-04-15.

Konsekvenser för helheten

Förslagets styrkor

Illustrationsmaterialet visar ett förslag som har ett medvetet förhållningssätt till omgivande stadsbild och kulturlandskap. Den för Blackeberg typiska planstrukturen med sammanlänkande gångstråk mot omgivande grönområden och gröna släpp med naturmark mellan bebyggelsegrupper har bibehållits, liksom de gröna naturmarkskransarna runt Blackeberg och Södra Ängby som gör dessa stadsdelar avläsbara som väl avgränsade stadsdelar. Blackbergsvägen avläsbar som väl avgränsad stadsdel vars läge behålls i förslaget, men vägen breddas och görs om till stadsgata.

Del 1, Blackebergsbacken

I väster placeras en grupp med sex punkthus bestående av tre sammansatta byggnadsvolymer i olika höjd i anslutning till det f.d. sjukhuset. De nya husen har en sammanhållen hög skala som relaterar till storskaligheten hos den befintliga byggnadsvolymen. Byggnaderna tecknar sig tydligt bakom sjukhuset sett från Mälaren. Gruppen är indelad i två delar med olika utformning av delade av ett mindre släpp med naturmark. Husen har en enhetlig placering mot gatan och förgårdsmark. Byggnaderna utgör ett tydligt tillägg och skapar tillsammans en avläsbar ny årsring.

Längre österut föreslås två lägre byggnader (4 + 1 våning) mitt emot två befintliga flerbostadshus från 2000-talet. Husens utbredning och placering relaterar till befintliga byggnader och håller sig under trädtopps höjd.

Del 2, Blackbergsvägen

I öster, längs Blackbergsvägen möter föreslagen bebyggelse Blackeberg, Södra Ängby och Tyska Botten. Här har strukturen och volymerna anpassats till den övergripande karaktären i de omgivande stadsdelarna. Husen består i huvudsak av enkla volymer i en skala som är anpassad till topografi och befintliga hus. Bredden på naturmarken mellan Blackeberg och Södra Ängby minskar, men finns kvar bakom och delvis mellan ny bebyggelse. Tillsammans bildar den föreslagna bebyggelsen en tydlig ny årsring som i sin utformning tar upp karaktärer från både Södra Ängby och Blackeberg. Placeringen med släpp mellan huskropparna, gröngjord förgårdsmark och en samordnad placering av husen på ömse sidor gatan relaterar väl till omgivande bebyggelsestruktur. Den skapar genomsikt mot naturmarken och den äldre bebyggelsen så att denna fortsatt kan upplevas i gatumiljön. Funktionen med sammanbindande gångstråk inom och mellan stadsdelarna behålls, delvis i nya lägen. Det äldre

kulturlandskapet framför den äldre villan i fonden av Tyska Botten lämnas fritt från bebyggelse och förädlas som park i den nya strukturen.

Förslagets svagheter

Av illustrationsmaterialet framgår inte vilka träd som bevaras i de gröna kransarna, ej heller hur föreslagen kvartersmark, byggnader och mark, ansluter till naturmarken.

Del 1, Blackebergsbacken

Det sista huset i raden av högre hus längs Blackebergsbacken placeras vid entrén mot Blackebergs Gård. Huset har en skala som kraftigt avviker från den småskaliga äldre kulturmiljön. På grund av den framträdande placeringen i kanten av parkrummet vid Ljunglöfska slottet riskerar det att dominera över Ljunglöfska villan och barnhemsbebyggelsen. Den skogliga inramningen av den öppna pelousen påverkas negativt när vegetation försvinner eller döljs bakom hus.

Del 2, Blackbergsvägen

Exploateringen vid Blackbergsvägen minskar avståndet mellan de båda stadsdelarna, krymper stadsdelarnas gröna kransar och riskerar att otydliggöra den medvetet skapade gränsen mellan stadsdelarna.

Ombyggnaden från förortsmässig vägsträcka till mer hårdgjort stadsmässigt gaturum med bredare gatuprofil och mer storskaliga hus som relaterar direkt till gatan avviker från byggnadssättet i både Södra Ängby och Blackeberg där byggnader och gator är mer följsamt anpassade till höjddkurvor och topografi.

Planområdets känsligaste parti ligger i områdets norra del där avståndet mellan stadsdelarna är som minst. Där når de riksintressanta Södra Ängbys villor ända fram till Blackbergsvägen. I förslaget breddas Blackbergsvägen och nya gång- och cykelbanor tillförs på befintliga villors förgårdsmark. Några av träden kommer behöva fällas. Intrånget i förgårdsmarken medför en negativ påverkan på den värdebärande gröna skogskransen i riksintresset.

Även söder om Aroseniusvägen placeras ny bebyggelse inom riksintresset Södra Ängby. Här ligger dock den värdebärande gröna skogskransen längre österut och bebyggelsen föreslås på en grönyta som inte tillhör

en karaktärsskapande del av Södra Ängby. Påverkan bedöms därför begränsad. Istället påverkas ett äldre odlingslandskap med anknytning till Tyska Botten negativt. Bebyggelsen medför att f.d. hagmark från sent 1700-tal exploateras och det bevarade öppna kulturlandskapets utbredning norröver från Tyska Botten minskar. Bebyggelsen påverkar dock inte vyn från dalbotten norrut, då bebyggelsen döljs bakom ett skogsbyn.

På västra sidan om Blackbergsvägen når flerfamiljshuset längst i söder fram till det öppna kulturlandskapet mot Tyska Botten. Det placeras inom brynzonen och på den tidigare angöringsvägen mot Blackebergs Gård, vilken dras om. Husgaveln riskerar att verka dominant i fonden av kulturlandskapet sett från Tyska botten, samtidigt som de äldre strukturernas läsbarhet försvagas. Hur den nya parken söder om byggnaden gestaltas är också av betydelse avseende påverkan på kulturlandskapet.

Att utveckla inför nästa skede

-Påverkan på Blackebergs Gård av höguset längst i väster behöver tydliggöras, t.ex. genom en visualisering. Det kraftiga skalmötet kan behöva mildras, t.ex. genom att bevara befintliga träd, anpassad kulör, justerad placering eller skalanpassning.

-Parken i Tyska Bottens fond behöver en genomtänkt gestaltning för att ta tillvara öppenheten och sikten mot Mälaren med lång historisk kontinuitet, samtidigt som den visuella påverkan av det näraliggande flerbostadshusets gavel mildras genom trädplanteringar.

-Om Blackbergsvägens vägprofil smalnas av minskar kontrasten mot övriga förortsmässiga gatorna i närområdet.

-Om den tänkta profilen på Blackbergsvägens smalnas av eller vägens läge justeras vid Södra Ängbys villor bevaras mer av den gröna kransen och värdefulla träd kan sparas på villornas förgårdsmark.

-Underlagsmaterialet bör förtydligas vad gäller bevarande av befintliga träd i de gröna kransarna.

-Ett naturligt möte mellan kvartersmark och naturmark bör säkerställas genom planbestämmelser och exploateringsavtal.

Bebyggelsestruktur och gröstruktur

Urval av visuellt avläsbara värden:

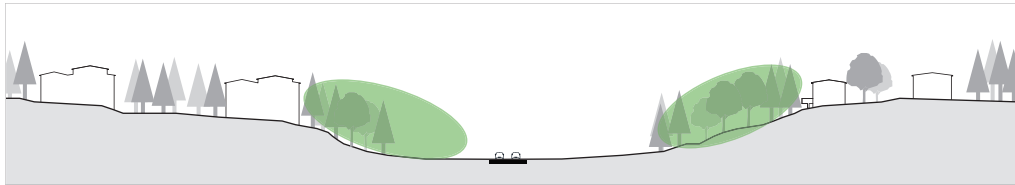
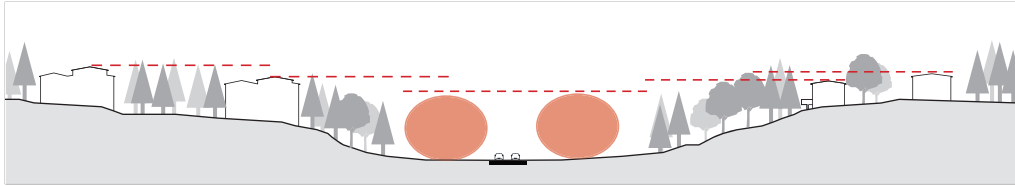
- Tydliga enheter från olika epoker med sammanhållen karaktär
- Bebyggelsegrupper i bevarad skogs- eller parkmark
- Grön krans med sparad naturmark runt Södra Ängby och Blackeberg utgör områdernas tydliga avgränsning utåt
- Utvecklade gångvägnät inom områdena och mot kringliggande grönområden

Mötet Södra Ängby - Blackeberg

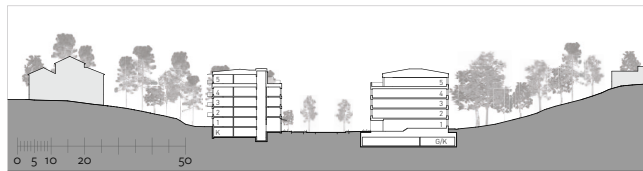
Urval av visuellt avläsbara värden:

- Sambandet topografi – placering – skala
- Bebyggelsen präglas av en terränganpassad skala som underordnar sig bebyggelsen på höjdryggen och genom avtrappning följer landskapets naturliga sluttning från bergsslätten ner mot Blackbergsvägen.
- Grön krans runt stadsdelarna skapar ett mjukt möte och skiljer områdena åt.

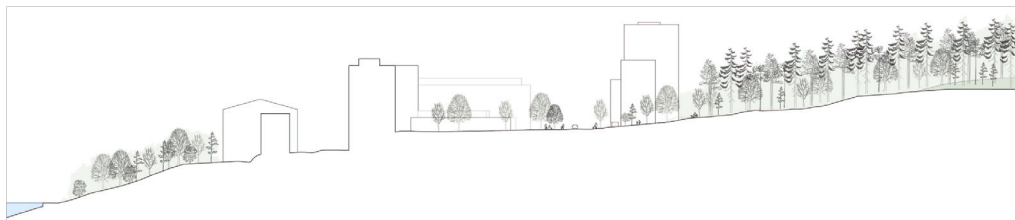
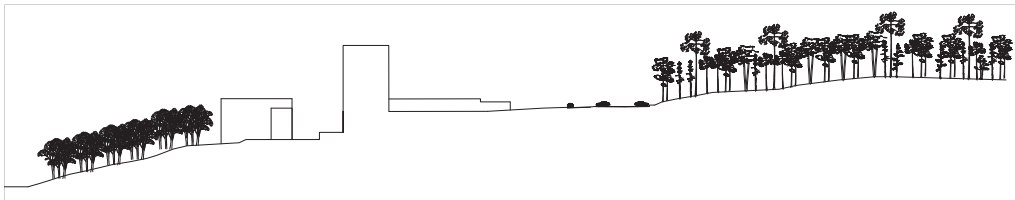
Konsekvenser för helheten

Ovan: Sektioner över Blackebergsvägen hämtade ur kulturmiljöutredningen. Den övre bilden visar principen för hur nya volymer kan placeras in med hänsyn till topografin. Den undre bilden visar hur de naturslänterna utgör en grön krans runt både Södra Ängby och Blackeberg.

Exempel på sektion genom föreslagen bebyggelse vid Blackebergsvägen. Bebyggelsen följer topografin. Den nya bebyggelsen placeras in i de gröna kransarna som därmed smalnas av. Illustration Brunnberg & Forshed samt Nyréns, 2019-04-05.

Ovan: Den övre bilden visar en sektion från kulturmiljöutredningen som beskriver dagens relation mellan landskap och bebyggelse vid Blackebergsvägen i höjd med sjukhuset. Den nedre bilden visar en liknande sektion med föreslagen ny bebyggelse. Den nya bebyggelsen utgör en fortsättning på den trappande skalan från Mälaren. Illustration Dinell Johansson, 2019-03-22.

Illustrationsplan SBK 2019-04-15.

På planen framgår att naturpartierna bevaras bakom de nya husen och hur de föreslagna bostadshusen placerats ungefär mitt emot varann så att en gensikt mellan naturpartierna bevaras. De gula pilarna illustrerar detta.

På illustrationsplanen framgår även bredden på den nya vägsektionen.

Däremot framgår inte hur många av de befintliga skogsträden som bevaras, något som är av stor betydelse för både Blackeberg och Södra Ängbys planstruktur.

Ej heller framgår hur ny kvartersmark, byggnader och mark, ansluter till naturmarken.

Konsekvenser - karaktärsområden

Södra Ängby – i mötet med Blackebergsvägen

Förslagets styrkor

Öppen struktur med rytmisk placering både mellan husen inom kvarteret och över gaturummet, liksom en jämn storlek på husen och mellanliggande gårdsrum ger en regelbunden struktur och transparens och grönska mellan husen vilket ansluter till Södra Ängbys karaktär.

En samordnad placering av husen på ömse sidor gatan relaterar väl till omgivande bebyggelsestruktur. Den skapar en översikt mot naturmarken och den äldre bebyggelsen så att denna fortsatt kan upplevas i gatumiljön.

Den föreslagna bebyggelsens höjdskala är anpassad till läget i dalstråket och låter tallar och villorna på höjden teckna sig högre i landskapet.

Kontrasten i mötet med villorna vid Aroseniusvägen hålls ner genom en höjdskala på 3+1 våningar för det närmast liggande flerbostadshuset. Där terrängen faller undan och bakomliggande villor ligger högre är höjden 4+1 våningar vilket också fungerar mot topografin samt ger en sammanhållen takfötnivå.

Husen har en stram volymhantering och bildar en sammanhållen grupp med begränsad variation mellan husgrupperna. Detta anknyter till den tematiska variationen inom Södra Ängby.

Husen med fasader av ljust tegel påminner om och anknyter till de ljusputsade fasaderna i Södra Ängby, men har en något större kropp och materialitet och ett samtida uttryck som skiljer ut dem som en ny årsring.

Den nya gatusektionen anknyter till Södra Ängby i det att byggnaderna har en enhetlig relation till gatan, med en remsa av förgårdsmark.

En tillbakaskjutet placering av flerbostadshuset vid Aroseniusvägen gör att det livar med bakomliggande befintlig villa och ger bibehållen karaktär med grönska och luft vid korsningen.

Sparad vegetation på bergsslätten ger topografisk anpassning och sparad grön naturmarkskrans.

Den omlagda gångvägen bakom de nya flerfamiljshusen tillgängliggör naturmarken och minskar risken för att den gröna kransen privatiseras. Den har en fortsättning på andra sidan Blackebergsvägen ut mot naturreservatet/Blackebergs gård.

Garagelösning under husen på den tidigare jordbruksmarken minskar inslaget av bilar i stadsbilden och marken kan lättare återställas än om garaget förlagts till andra sidan gatan.

Förslagets svagheter

Blackebergsvägen omvandlas från landsväg i gränsen mellan två stadsdelar till en integrerande stadsgata mellan desamma.

Träd är placerade i gruppvisa alléer längs gaturummet vilket skapar kvaliteter i den nya miljön, men ger ett formellt stadsmässigt anslag som saknas i Södra Ängby.

Stadsgatan innebär en ny breddad gatusektion som inte finns tidigare i området. Breddningen av Blackebergsvägen sker delvis inom riksintressets gränser och påverkar den gröna kransen av träd runt Södra Ängby negativt vid de närmast liggande villorna. Flera av de fåtaliga träden på förgårdsmarken försvinner till förmån för cykelbanor.

Gårdarnas begränsade jorddjup ovanpå garaget riskerar att skapa en mindre grön karaktär som står i kontrast till Södra Ängbys naturmark.

Garagelösningen är ännu ej fastställd. Storskalig garageentré med både in- och utfart från Aroseniusvägen motverkar den i övrigt goda anpassningen gentemot Södra Ängbys villor.

Av illustrationsmaterialet framgår inte hur föreslagen kvartersmark, byggnader och mark, ansluter till naturmarkskransen.

Att utveckla inför nästa skede

-En omsorg om detaljer och material bidrar till att den nya bebyggelsen upplevs som ett värdigt tillskott till den riksintressanta miljön i Södra Ängby.

-Det valda teglet bör hållas mörkare än kulören på Södra Ängbys villor, så att de upplevelsemässigt i storlek konkurrerande flerbostadshusen inte också konkurrerar i kulör med villorna. Ett varnande exempel i närområdet är de vita flerbostadshusen vid Blackebergs gård som visuellt förtar intrycket av den samkomponerade, vita och småskaliga barnhemsbebyggelsen från 1920-30-talet.

-Samtidigt bör teglets grundton vara varm för att inte alltför kraftigt kontrastera mot villorna. Södra Ängbys idag ofta kritvita villafasader har historiskt sett oftast haft en varmare ton som teoretiskt sett kan återställas i framtiden.

-Det är inte fel att hålla snickerierna mörkare än fasaderna om man vill knyta an till Södra Ängbys villor. Idag har många vita villor i Södra Ängby vita fönster, men det är ett sentida fenomen.

-Förgårdsmarken bör upplevas som grön för att upplevas anknyta till Södra Ängbykaraktären. Ett tillräckligt jorddjup på bjälklagsgårdar bör säkerställas i detaljplanen.

-Kan gatuträden ges ett icke formellt anslag som bättre knyter an till Södra Ängby, eller placeras på grön förgårdsmark och upplevas som en fortsättning på naturmarken?

-Om den tänkta profilen på Blackebergsvägens smalnas av eller vägens läge justeras vid Södra Ängbys villor bevaras mer av den gröna kransen och värdefulla träd kan sparas på villornas förgårdsmark.

-Ett naturligt möte mellan kvartersmark och naturmark bör säkerställas genom planbestämmelser och exploateringavtal, så att höga slänter, stödmurar etc. kan undvikas.

Södra Ängby

Urval av visuellt avläsbara värden:

- Väl sammanhållen bebyggelsemiljö med likartade volymer, stram funktionalistisk karaktär, längst i öster med något mer traditionell utformning.
- Ljust slätputsade fasader, platta tak, fönster i fasadliv, stora terrasser och/eller balkonger.
- Många välformade detaljer så som altanräcken, skärmtak och dörrar.
- Terränganpassade villor med enhetlig placering på tomter med öppen karaktär
- Indragen husplacering skapar rymd och lummighet vid korsningar
- Remsa med grön förgårdsmark och höga skogsträd (tall/björk) mellan tomt och gata
- Ring med sparad skogsmark på slänter runt området
- Raka gator och rader med villor på tidigare åkrar i nordväst (jmf Norra Ängby)

Riksintresset Södra Ängby:

Motiv: Södra Ängby, ett av norra Europas bästa exempel och största sammanhängande föroortsmiljö med större, mycket enhetliga funkisvillor från 1930-talet avsedda för ett tjänstemannaskikt, utbyggt på initiativ av Stockholms stad och ett uttryck för tidens arkitekturideal.

Uttryck: Planstrukturen med gator, tomter, byggnadernas placering och omgivande grönska. Gestaltningmässiga värden hos de likartade men inte helt identiska byggnaderna.

Konsekvenser - karaktärsområden

Elevation från Blackebergsvägen mot öster och Södra Ängby. Flerbostadshuset närmast Aroseniusvägen är placerat indraget från korsningen likt villan på motstående sida och trappar ner i skala för att möta Södra Ängbys villor. Villorna samt den gröna kransen tecknar sig bakom flerbostadshuset. Nyréns för SKB 2019-04-05.

Till vänster:
Korsningen Blackebergsvägen-Carl Larssons väg/
Björnsonsgatan där skalmötet
mellan Södra Ängbys
villor och de föreslagna
flerbostadshuset blir tydligt.
Huset på Blackebergssidan
närmast i bild trappar ner
i skala för att möta Södra
Ängbys och Blackebergs
bebyggelse. Några träd på
villornas förgårdsmark utgör
en uttunnad grön krans runt
villaområdet. Visualisering
Nyréns 2019-04-05.

Till höger:
Illustrationsplan inför samråd,
Stadsbyggnadskontoret
2019-04-15.

Konsekvenser - karaktärsområden

Blackeberg – i mötet med Blackebergsvägen

Förslagets styrkor

Likartade byggnadstyper, likartade volymer och fasadkulörer inom en ganska snäv palett skapar en sammanhållen bebyggelsegrupp, på samma vis som ursprungliga gestaltningsmässigt sammanhållna bebyggelsegrupper i Blackeberg.

Huset närmast Björnsonsgatan har en lägre skala med 3+1 våning som en anpassning till intilliggande bebyggelse, både på Blackebergssidan och Ängbysidan. Mot Björnsonsgatan föreslås också en envåning utbyggnadsdel som kan innehålla lokaler. Den tar ner skalan ytterligare och bygger vidare på bebyggelsemönstret i Blackeberg, med insprängda lokaler bland bostadsbebyggelse.

Den öppna strukturen släpper fram grönska mellan husen och tillåter transparens in mot naturmarken bakom husen och anslutande bebyggelse inne i Blackeberg.

Husens fasadutformning med varianter av ljust gråbeige tegel påminner om och anknyter till befintliga putskulörer i Blackeberg. Teglet har en materialitet som anknyter till Blackebergs fasader, men har på samma gång ett samtida uttryck. Tillsammans med husen på andra sidan gatan skiljs bebyggelsen ut som en tydlig årsring.

Höjdskalen är anpassad till terrängen och bakomliggande bebyggelse – stjärnhusen på höjden bakom tecknar sig högre i landskapet.

Den nya gatusektionen anknyter till Blackeberg i det att byggnaderna placeras med förgårdsmark.

Den gröna naturmarkskransen runt Blackeberg bibehålls, men minskar i bredd när gatan breddas och de nya byggnaderna tillkommer.

Befintliga gångvägar och stigar bibehålls men leds om i nytt läge mot Blackebergsvägen.

Mellan de båda bebyggelsegrupperna finns ett släpp med naturmark i fonden av Aroseniusvägen som återspeglar ett återkommande karaktärsdrag i Blackeberg.

Genom att placera ett större garage på Södra Ängby-sidan undviks ännu mer omfattande ingrepp i en kuperade naturmarken.

Förslagets svagheter

Blackebergsvägen omvandlas från landsväg i gränsen mellan två stadsdelar till en integrerande stadsgata mellan desamma.

Träd är placerade i gruppvisa alléer längs gaturummet vilket skapar kvaliteter i den nya miljön, men ger ett formellt stadsmässigt anslag som saknas i Blackeberg.

Schaktning och återfyllning av den starkt kuperade terrängen på en begränsad yta riskerar att skapa onaturliga slänter eller behov av stödmurar. Samtidigt innebär en begränsad schaktning att fler träd kan bevaras.

Omfattande programmering av förgårdsmark riskerar att minska dess gröna karaktär.

Att utveckla inför nästa skede

-Det tänkta fasadteglet skiljer sig från bebyggelsen i Blackeberg och utgör en tydlig nutida tidsmarkör. Vid val av tegel bör grundtonen vara varm. Kalla toner innebär ännu en kontrast till befintlig bebyggelse.

-Fönsternickerierna kan hållas vita för att anknyta till det stora flertalet byggnader i Blackeberg, men det finns också undantag med mörkare snickerier.

-Förgårdsmarken bör upplevas som grön för att upplevas anknyta till Blackebergskaraktären.

-Kan gatuträden ges ett icke formellt anslag som bättre håller samman med Blackeberg, eller placeras på grön förgårdsmark och upplevas som en fortsättning på naturmarken?

-Transformatorstationen bör utformas/färgsättas så att den faller in i naturmarkskransen.

-Ett naturligt möte mellan kvartersmark och naturmark bör säkerställas genom planbestämmelser och exploateringsavtal, så att höga slänter, stödmurar etc. kan undvikas.

Blackeberg

Urval av visuellt avläsbara värden:

- Bebyggelse i gestaltningsmässigt sammanhållna grupper med enhetlig höjdskala placerade i skogsmark på höjder eller i slänter.
- Den centrala dalgången obebyggd eller sparsamt bebyggd.
- Ett begränsat antal byggnadstyper:
- Lamellhus i 3 våningar, ligger under trädtoppshöjd med placering som följer topografin och som bildar gårdsrum med bevarad naturmark. Har ofta markerade fönsteromfattningar.
- Punkthus på 7-10 våningar som ligger som fondmotiv
- Stjärnhus och radhus utformade för att utgöra övergång mot Södra Ängby och omgivande naturmark.
- Överlag putsade fasader, ofta grovt riven puts, men även med inslag av tegel.
- Varierande varma kulörer. Ofta mättade kulörer i gula och röda nyanser, men även med inslag av grått.
- Den gröna kransen mellan bebyggelsegrupperna och runt stadsdelen som helhet.
- Gångstråk mellan husen och genom park- och naturmarken ger bilfria förbindelser inom stadsdelen och ut till omgivande grönområden.

Konsekvenser - karaktärsområden

Elevation från Blackebergsvägen mot väster och Blackeberg. Byggnadshöjderna följer topografin. Kransen med naturmark är synlig mellan husen, liksom Blackeberegs stjärnhus. Brunnberg & Forshed för HSB samt Nyréns för SKB 2019-04-05.

Illustrationsplan inför samråd, Stadsbyggnadskontoret 2019-04-15.

Nedan: Typfasader på Blackebergsvägens västra sida, de fyra husen längst söderut. Brunnberg & Forshed för HSB 2019-04-05.

Nedan: Hus 1 längst norrut på Blackebergsvägens västra sida. Nyréns för SKB 2019-04-10.

Konsekvenser - karaktärsområden

Agrart landskap och dalgång mot Tyska Botten

Förslagets styrkor

Strukturplanen har en god anpassning till det kulturhistoriska landskapet. Den idag öppna ytan i fonden av Tyska Bottens landskapsrum invid villan behålls obebyggd och förädlas som parkmark. Därigenom bibehåller villan sitt läge i brynzonen och kulturlandskapet sin läsbarhet där skogen tecknar sig som fond mot dalen. Likaså finns förutsättningar för att bevara utsikten mot Mälaren från villan. På samma sätt bevaras upplevelsen av kulturlandskapet sett från Mälaren eller Tyska Botten.

Att bevara äldre byggnader och låta trädgårdar/åkrar närmast husen förvandlas till park är en tradition i Stockholm sedan förortsbyggandet påbörjades i början av 1900-talet. Förslaget knyter an till denna tradition.

Mellan den äldre villan ("Nybygget") och närmsta nya hus vid Blackebergsvägen behålls en remsa med naturmark. Likaså sparas ett större släpp med naturmark mot den nya bebyggelsen längs Blackebergbacken. Det skapar ett respektavstånd till villan som gör att den till viss del kan fortsätta upplevas ligga i en lantlig omgivning.

Äldre solitära ekar och brynzoner med lång hävd bevaras i huvudsak.

Den gamla vägdragningen mot Drottningholms slott bevaras liksom i huvudsak vägdragningen mot Blackebergs gård.

Förslagets svagheter

Bebyggelsen medför att f.d. hagmark från sent 1700-tal exploateras och det bevarade öppna kulturlandskapets utbredning norröver från Tyska Botten minskar. Bebyggelsen påverkar dock inte vyn från Mälarens vatten eller utblicken norrut från Tyska botten, då bebyggelsen döljs bakom skogsbyn.

De klippta gräsytor på båda sidor Blackebergsvägen återspeglar det äldre kulturlandskapet. När de ianspråk-

tas för ny bebyggelse blir den historiska markanvändningen svårare att avläsa. Förslaget anpassas dock till topografin och brynzonen öster om Blackebergsvägen, som till större delen lämnas orörd.

Det sydligaste nya huset på västra sidan Blackebergsvägen (Blackebergssidan) placeras på den äldre vägdragningen från tidigt 1800-tal mot Blackebergs Gård och vägen flyttas till ett nytt läge med fortsatt anslutning mot Blackebergsvägen. Det nya bostadshuset är fem våningar högt (4 + 1 indragen våning) med bredd mot parken. Huset kan komma att upplevas visuellt dominant i mötet med det äldre kulturlandskapet. Parkförslaget redovisar en ny trädunge mellan husen och parken, vilket kan minska den visuella dominansen i landskapet.

Parkförslaget redovisar schematiskt hur man tänker sig att skapa ett intimare rum framför den äldre villan med hjälp av trädplanteringar. Dessa riskerar att försvaga eller bryta utsikten över Tyska Botten och Mälaren försvaga eller bryts.

Att utveckla inför nästa skede

-Förstärk utsikten från villan "Nybygget" över Tyska botten och Mälaren genom att rensa ta bort sentida buskage och hålla odlingsmarken öppen.

-Placera nya träd i den nya parken med omsorg, så att utsikten bevaras, sydligaste huset på västra sidan Blackebergsvägen inte dominerar vyn från söder och den historiska karaktären av öppen odlingsmark kan förstås.

Agrart landskap och dalgång mot Tyska Botten

Urval av visuellt avläsbara värden:

- Tydligt avläsbart landskapsrum med lång kontinuitet och sammanhang mellan Tyska Botten och "Nybygget".
- Siktlinjer och utblick mot Tyska Botten.
- Äldre bebyggelse inplacerad i brynzonen.
- Solitärekar och brynvegetation med lång kontinuitet.
- Äldre väglägen som följer gamla brynzoner och därmed ligger sidoordnade det öppna dalrummet.

Konsekvenser - karaktärsområden

Illustrationsplan inför samråd,
Stadsbyggnadskontoret
2019-04-15.

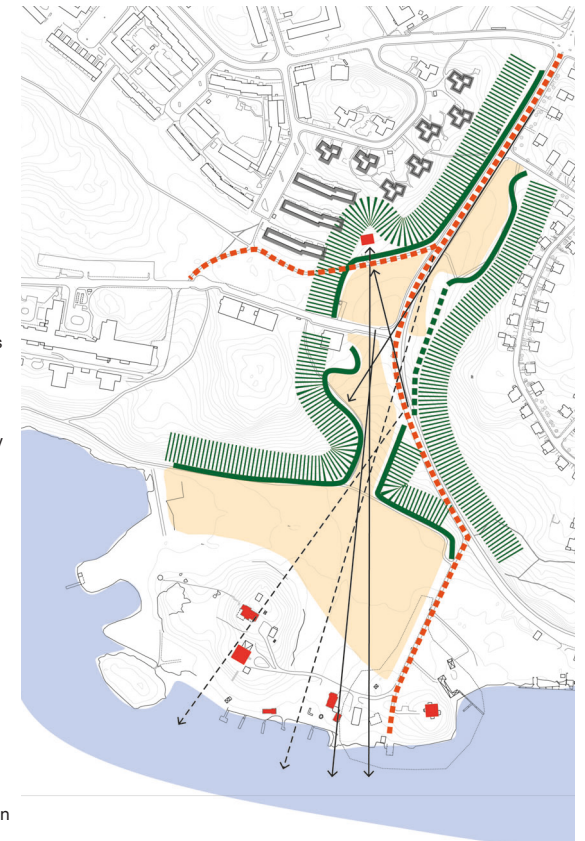
- Jordbruksmark med lång kontinuitet.
- Skog på slänterna runt dalen utgör odlingslandskapets väggar.
- Brynzoner med lång kontinuitet
- Tidigare brynzoner som kan avläsas genom ekarnas placering en bit in i skogen.
- Gamla vägdragningar mot Drottningholm och Blackebergs gård
- Viktig utblick
- Tidigare utblickar, nu skymda av upp vuxen vegetation
- Hushöjder under trädtopparna låter skogen ostört teckna sig som fond mot dalen.
- Villabebyggelse från andra hälften av 1800-talet, placerad i brynzonen eller på höjder i landskapet.
Markeringarna är ungefärliga

Illustration visuellt avläsbara värden - Dalgång mot Tyska Botten, ur Kulturmiljöutredningen

Konsekvenser - karaktärsområden

F.d sjukhuset och senare bostadstillägg

Förslagets styrkor

Längs Blackebergsbackens norra sida föreslås åtta nya hus indelade i tre grupper. Husens volymverkan skiljer sig åt och är anpassade till vilken bebyggelse de möter längs gatan, men byggnaderna har en sammanhållen gestaltning som låter gruppen avläsas som en tydlig årsring.

Byggnaderna är placerade i en öppen struktur som låter naturen sticka fram mellan husen, samt har förgårdsmark som en anpassning till läget i skogsmarken.

Längst i öster placeras två nya huskroppar i 4 + 1 respektive 5 + 1 våningar i höjd med två röda putsade flerbostadshus från 2000-talet. Husens utbredning och placering relaterar till befintliga byggnader, men är något lägre och håller sig under trädkronhöjd. Placeringen mitt emot befintliga byggnader med likadant släpp mellan huskropparna medger genomsikt mellan skogs-partier på ömse sidor om vägen. Fasaderna avses få en brunaktig kulör som i färgmättnad ansluter till befintliga bostadshus. Byggnaderna trappar ner en våning mot skogen. Den begränsade höjden och kulören gör att de smälter in i naturkransen runt Blackeberg och att kontrasten mot bakomliggande radhus inte blir så stor.

I höjd med det f.d. sjukhuset ändrar förslaget karaktär. Två grupper om tre höga punkthus relaterar i storskalighet till sjukhuset. Respektive hus är uppdelat i tre volymer med olika höjd, där de lägre volymerna ligger mot gatan och de högre mot skogen. Planformen ska påminna om de äldre stjärnhusen, men skalan och variationen mellan volymerna gör denna lek tämligen teoretisk. Det tidigare sjukhusets storskalighet och placering som en egen ö i skogen gör att gaturummet är relativt okänsligt för ändring genom tillkommande bebyggelse, men femvåningsskalan närmast gatan anknuter till höjden hos befintliga träd vilket är positivt.

Höjden på högsta volymerna överstiger kraftigt sjukhusets. Det gör också att byggnaderna tecknar sig tydligt bakom sjukhuset sett från Mälaren och innebär ytterli-

gare ett steg i upptrappningen från Mälaren. Att de sex höga volymerna har en relativt samlad höjd korresponderar väl med sjukhusets samlade volym.

Höghusens ljusa kulörer korresponderar väl med sjukhusets.

En bred skogsremsa sparas i huvudsak mellan de nya husen och Blackeberg.

Förslagets svagheter

Förslaget medför att träddrån i skogen mellan Blackebergsbackens östra del och radhusen i Blackeberg halveras och därmed försvagas Blackebergs gröna krans. I förslaget föreslås dock kompletteringsplantering på kvartersmark.

Bebyggelsen är placerad i kuperad terräng vilket innebär stora ingrepp i naturmarken, särskilt vid bebyggelsegruppen längst i väster som ligger vid ett berg. Schaktning och återfyllning av den starkt kuperade terrängen på en begränsad yta riskerar att skapa onaturliga slänter, sprängkanter och stödmurar mellan gårdar och naturmark som avviker mot de kringliggande stadsdelarnas topografiska anpassning. Samtidigt innebär en begränsad schaktning att fler skogsträd kan bevaras.

Parkering anordnas i garage under och mellan husen. Marken återställs som gårdar som ansluter mot naturmarken i bakkant. Det finns en risk att det begränsade jorrdjupet mellan husen gör att skogskaraktären försvagas.

Omfattande programmering av förgårdsmark riskerar att minska dess gröna karaktär.

Att utveckla inför nästa skede

- Det är viktigt kompletterande plantering kommer till stånd mellan radhusen och de nya flerbostadshusen, för att bibehålla den gröna kransen.

-Förgårdsmarken bör upplevas som grön för att upplevas anknyta till Södra Ängbykaraktären. Ett tillräckligt jorddjup på bjälklagsgårdar bör säkerställas i detaljplanen.

-Anpassa schaktgränserna så att man vid återfyllnad får en naturlig markform och en så skoglig karaktär som möjligt.

-Ett naturligt möte mellan kvartersmark och naturmark bör säkerställas genom planbestämmelser och exploateringsavtal, så att höga slänter, stödmurar etc. kan undvikas.

-Skapa förutsättningar för allmänhetens tillgång till skogspartiet bakom husen som en fortsättning på Blackebergs planering.

F.d sjukhuset och senare bostadstillägg

Urval av visuellt avläsbara värden:

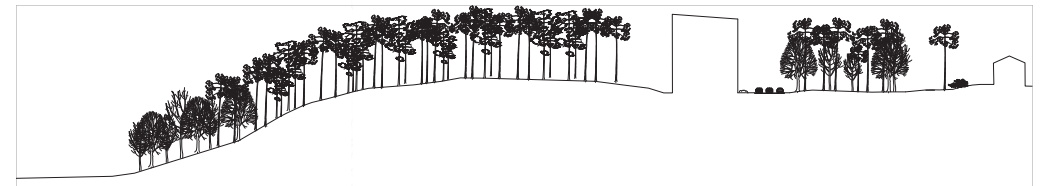
- Det storskaliga sjukhusets monumentalitet från vattnet
- Ljusa putsade fasader.
- Sjukhusets placering högt i terrängen med storslagna vyer över trädkronorna och ut över Mälaren – jämför med Södersjukhuset
- Den tydligt avläsbara trappningen i bebyggelsen (sjukhuset och flerbostadshusen) som följer terrängens stigning från vattnet norrut
- Karaktären av "öar" i skogen/utmarken tätt omgivna av skog och bergshällar
- Detaljer i utomhusmiljön som äldre bevarade stenmurar och grova gamla träd nära byggnaden.

Konsekvenser - karaktärsområden

Ovan: Elevation med föreslagna flerbostadshus vid Blackebergbacken. Den sammanhållna skalan ger en trappning som följer topografin. De tre husen i väster av Dinell Johansson för Primula, de fyra husen i öster Nyréns för HSB. Illustration Dinell Johansson 2019-04-16.

Till vänster: Illustrationsplan inför samråd, Blackebergbacken. Stadsbyggnadskontoret 2019-04-15.

Ovan: Sektion hämtad från kulturmiljöutredningen som visar dagens situation från Mälaren, genom skogsbacken och sentida bebyggelse tillägg, den gröna kransen runt Blackeberg och till sist Blackebergs radhus.

Till höger: Samma sektion med föreslagen ny bebyggelse vid Blackebergbacken. Den nya bebyggelsen har en skala som är anpassad till den sentida bebyggelsen vid vägen, men trappar ner mot Blackebergs småskaliga radhus. Den föreslagna bebyggelsen smalnar av den gröna kransen runt Blackeberg, men delar blir kvar. Kompletterande träd kan behövas tillföras för att kransen ska upplevas.

Konsekvenser - karaktärsområden

Blackebergs Gård

Förslagets styrkor

Höghuset som är synliga från Blackebergs gård påminner i sina kulörer om Ljunglöfska villans sten och putsfasader men den avvikande skalan och stilen gör ändå anknytningen subtil.

Fasadkulörerna är mörkare än barnhemmets varmvita fasader så att de inte smälter ihop, vilket är positivt.

Förslagets svagheter

Det sista huset i raden av högre hus längs Blackebergsbacken placeras vid entrén mot Blackebergs Gård. Huset har en skala som kraftigt avviker från den småskaliga äldre kulturmiljön som på grund av den framträdande placeringen i kanten av parkrummet vid Ljunglöfska slottet riskerar att dominera över Ljunglöfska villan och barnhemsbebyggelsen.

Den skogliga inramningen av den öppna pelousen påverkas negativt när stora träd försvinner och ersätts med byggnad.

Att utveckla inför nästa skede

-Påverkan på Blackebergs gård av höghuset längst i väster behöver tydliggöras, t.ex. genom en visualisering.

-Det kraftiga skalmötet kan behöva mildras, t.ex. genom att bevara befintliga träd, anpassad kulör, justerat läge eller skalanpassning.

-Bevarande av befintliga träd och nyplantering av träd kan bevara pelousens skogliga inramning.

Blackebergs Gård

Urval av visuellt avläsbara värden:

- Blackebergs Gård med barnhemsbebyggelse som en egen bebyggelsegrupp kring ett centralt parkrum, omgiven av skogsmark
- Bebyggelsens placering och höjdskala i relation till park- och landskapsrummet: Ljunglöfska villans placering i fonden av parken, på brinken och med utblick över Mälaren, och den lägre bebyggelsen som följer bergens släntfot längs parkrummets kanter
- Det centrala parkrummet lämnas fritt från bebyggelse och skogen på bergsslänterna bildar en bakre fond mot parkrummet
- Sentida bostadstillägg har en inplacering i enlighet med den äldre bebyggelsens principer men förtar delvis skogens roll som fond och inramning av den historiska bebyggelsen
- Placeringen av de två huvudbyggnaderna – Ljunglöfska villan och barnhemmets aula – mitt emot varandra i anläggningens huvudaxel

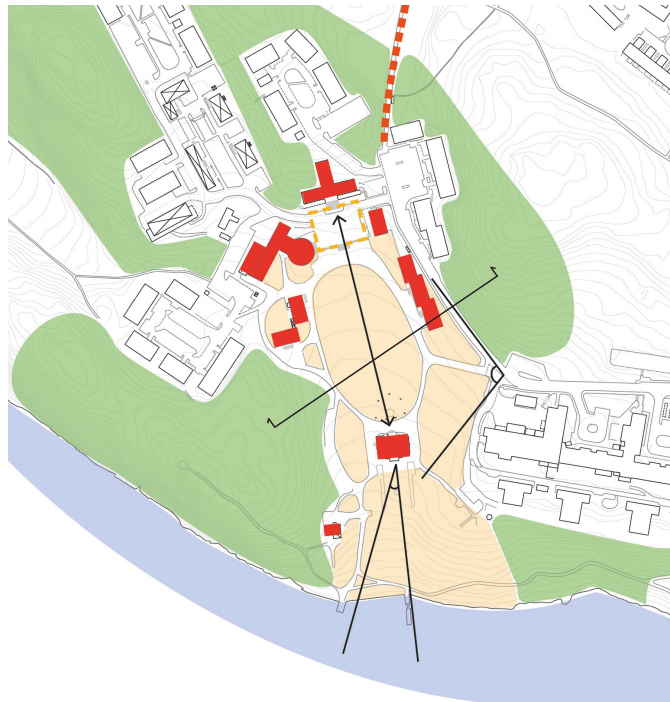
Konsekvenser - karaktärsområden

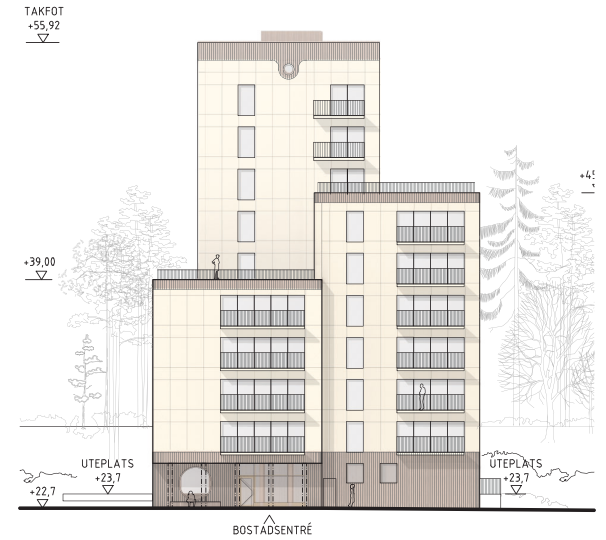
Sektion med föreslagen bebyggelse närmast Blackebergs gård. Kontrasten i skala är stor mellan befintlig bebyggelse och föreslagen bebyggelse. Illustration Dinell Johansson 2019-0322.

Illustration visuellt avläsbara värden -
Blackebergs gård,
ur Kulturmiljöutredningen

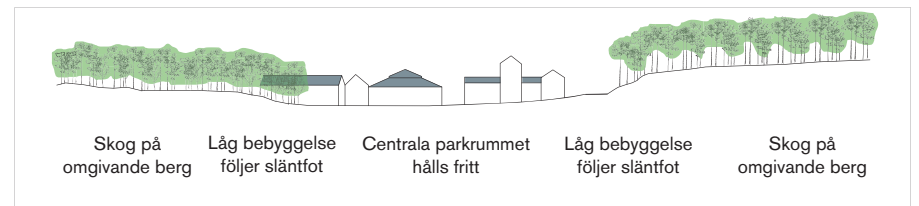
- Historisk bebyggelse runt centralt parkrum.
- Parkrum runt Ljunglöfska villan och till barnhemsbebyggelsen.
- Skog på slänterna ramar in bebyggelsen och utgör en bakre fond mot parkrummet.
- ↔ Sektion som visar viktig rumslig upplevelse av det centrala parkrummet, omgivande barnhemsbebyggels och skogsklädda bergsslänter.
- Terrassen
- ↔ Viktigt visuellt samband
- / Viktig vy
- - - Gammal vägdragning mot Drottningholm och Blackebergs gård.

Markeringarna är ungefärliga

Typfasad mot söder. Dinell Johansson för Primula 2019-04-16.

Sektion ur kulturmiljöutredningen som visar placeringen av bebyggelsen i landskapet vid Blackebergs gård.